

Bir Mali Politika Aracı Olarak Çevre Vergileri: Baltık Ülkeleri Örneği

Environmental Taxes as a Fiscal Policy Instrument: The Case of the Baltic States

Dr. Hilal Görkem (Çanakkale Onsekiz Mart University, Turkey)

Abstract

The aim of this study is to evaluate environmental taxation in the Baltic States (Estonia, Latvia, Lithuania). First, environmental policies and environmental tax reforms of these countries will be generally overviewed. After addressing the legal regulations related environmental taxation, the composition of environmental taxes, the share of environmental taxes in total tax revenue and GDP will be put forward. In the light of these indicators, the situation of the Baltic countries in EU will be assessed. The reports of the European Commission, Eurostat database, and OECD Database on instruments used for environmental policy are the main data sources used in the study. According to Eurostat data for 2014, energy taxes take the largest share from environmental taxes in EU. While Lithuania has the highest share of energy taxes (93,78%) in EU, Estonia has the lowest share of transport taxes (2,12%). Latvia ranks fifth in terms of the share of environmental taxes in total tax revenue (9.16%). Estonia is among in top ten countries with a share of 8,22%. The share of Lithuania (6.06%) remains slightly below average.

1 Giriş

1993'te Jacques Delors'un "Büyüme, Rekabetçilik ve İstihdam Üzerine Beyaz Kitap"ı, hem çevre korumayı hem de büyüme ve istihdamı teşvik ederek çifte yarar elde etme imkanı sunan "çevresel vergi reformu" kavramını gündeme getirmiştir (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2008:99). Çevresel vergi reformunun temelinde yatan unsur, çevreye zararlı mal ve faaliyetler üzerine konan vergi araçlarından elde edilen gelirlerle emek vergilemesi üzerindeki vergi yükünün azaltılması ve ortaya çıkacak olan gelir kaybının finanse edilmesidir (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2003:22).

1990'lı yıllarda çevresel vergi reformları, Danimarka, Almanya, İtalya, Hollanda, Avusturya, İsveç, Finlandiya ve İngiltere gibi ülkelerde uygulanmaya başlanmıştır (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2003:22). Bu öncü ülkeleri takip eden diğer öne çıkan ülkeler ise 1997'de enerji ürünleri üzerine bir karbon vergisi koyan Slovenya, 2008 yılına kadar kişisel gelir vergisindeki kesintileri finanse etmek için özel tüketim vergisi artışlarını kullanan Estonya ile 2008'de çevresel vergi reformu başlatan Çek Cumhuriyeti olarak sayılabilir (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2010: 149. AB ülkeleri çevre vergi reformları hakkında detaylı bilgi için bkz Speck ve Jilkova, 2009; Ekins, 1999).

Bu çalışmada örnek olarak 3 Baltık ülkesinin seçilmesinin nedeni, bu ülkelerin coğrafi olarak birbirlerine yakın ve benzer koşullara sahip olmaları, yüzölçümü ve nüfus olarak benzer büyüklükte olmaları, ortak bir politik ve ekonomik geçmişe sahip olmaları olarak sıralanabilir. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlıklarını kazandıktan sonra görece kısa bir süre içinde geçiş ekonomisinden yüksek gelirli ülke konumuna geçmiş olmaları, 2003'ten itibaren ve özellikle 2004'te AB'ye katılmalarını takiben GSYİH'lerindeki büyük artış sonucu "Baltık Mucizesi", "Baltık Kaplanları" (Dudzińska, 2013; Mezö ve Bagi, 2012) gibi sıfatlarla anılmaları, özellikle diğer Avrupa ülkelerine göre başta Estonya olmak üzere krizden çıkmada gösterdikleri iyi performans (Dudzińska, 2013) bu üç Baltık ülkesinin incelenmesini daha önemli hale getirmektedir. AB ülkeleri içinde izledikleri çevre vergi politikaları ile farklı ve öne çıkan özellik gösterip göstermedikleri belirlenmeye çalışılacaktır.

Bu amaçla 1995-2014 dönemi verileri kullanılarak, 20 yıl içinde 3 Baltık ülkesinde çevre vergilerine ilişkin eğilimler ve gelişim belirlenerek mevcut durum ortaya konacaktır. Çevre vergilerine ilişkin kullanılacak temel göstergeler, toplam çevre vergi gelirleri, çevre vergi gelirlerinin bileşimi (enerji, ulaşım, kaynak ve kirletme vergileri), çevre vergi gelirlerinin toplam vergi gelirleri içindeki payı ile GSYİH içindeki payıdır. Eurostat çevre vergi gelirleri verileri kullanılmıştır. Ülkelerdeki vergileme ile ilgili yasal düzenlemeler ve reformlar için başvurulmuş temel veri kaynakları Avrupa Komisyonu'nun "Tax Reforms in EU Member States" raporları, bu raporlara dayanan "Taxation Reforms Database (2010-2015), Avrupa Komisyonu'nun "Taxation Trends in the European Union" raporları ile "OECD Database on instruments used for environmental policy"dir.

2 Baltık Ülkelerinde Çevre Vergilemesine İlişkin Düzenlemeler

2.1 Estonya

1980'lerden itibaren bağımsız bir çevre politikasına sahip olan Estonya'da, 1990'lı yıllarda çevre mevzuatını oluşturan çok sayıda yasa ve düzenlemenin yapıldığı ve özellikle 1992'den sonra bunların hızla arttığı

görülmektedir (European Parliament, 1998a:3). Çevre mevzuatına çerçeve sağlayan Çevre Koruma Kanunu (1990) ile birlikte doğal kaynakların kullanımı ve çevre kirliliği (zararlı maddelerin suya veya havaya boşaltımı ve atık maddelerin atılması) için vergi ve harçlar getirilmiştir (European Parliament, 1998a:3). Estonya'da 1991'den beri çevre harçları alınmaktadır (Estonian Environment Agency, 2014:193; Kraav E ve Lüpsik 2007a).

1990'lı yıllarda çevre vergilemesi ile ilgili diğer başlıca düzenlemeler şu şekilde sıralanabilir (European Parliament, 1998a, OECD, 2016): 1991 tarihli atık bertaraf, su kirlileme, hava kirlileme, madencilik ve su çıkarma harçları, Atık Kanunu (1992), 1993 tarihli hava kirliliği uymama ücretleri (air pollution non-compliance fees) ve balıkçılık harcı (fishing charge), 1993 tarihli Yakıt Tüketim Vergisi, 1983'te kurulan Estonya Çevre Fonu'nun reforme edilmesi (1994), atık bertarafı uymama ücretleri, su kirliliği uymama ücretleri (1994), Motorlu Taşıtlar Tüketim Vergisi (1995), doğa koruma uymama ücretleri (1995), Ambalaj Tüketim Vergisi (1997).

2000'li yıllara gelindiğinde ilk 10 yılda öne çıkan iki düzenlemeden söz edilebilir: 2003 yılında motorlu taşıtlar tüketim vergisinin kaldırılması (OECD, 2016) ve 2005 yılında Çevresel Vergi Reformu'nun (Ekolojik Vergi Reformu) başlatılması (Kraav ve Lüpsik 2007a, 2007b). Motorlu taşıtlar tüketim vergisinin kaldırılmasıyla birlikte, araç vergilemesinde bir düşüş yaşanırken (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2005:127), 2004 yılında ağır yük taşıtları vergisi getirilmiştir (OECD, 2016). 2005 Çevresel Vergi Reformu ile ülkenin çevre kalitesinin artırılması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve istihdam üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi amaçlanmıştır (Kraav ve Lüpsik 2007a). Bu amaçla çevreye zararlı mal ve hizmetler üzerindeki vergilerin artırılıp, gelir vergisinin azaltılacağı şekilde vergi sisteminin yeniden düzenlenmesi öngörülmektedir (Kraav ve Lüpsik 2007a).

2000'li yıllarda genel olarak özel tüketim vergilerinde ve harçlarda oran artışları yapıldığı görülmektedir. Özellikle enerji ürünlerindeki vergi oranları AB'ye üyelikten sonra aşama aşama artırılmıştır. Avrupa Komisyonu'nun 2004 "Structures of the taxation systems in the European Union" raporunda Estonya'nın 1 Mayıs 2004'ten itibaren dizel yakıt ve petrol üzerindeki özel tüketim vergisi oranlarını önemli ölçüde arttırdığı belirtilmiştir (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2004:154). 2005 yılında çevre harçları için yapılan yasal düzenlemeyle, 2006-2009 dönemi için harçlar belirlenmiştir (GIZ, 2014:22). 2008 yılında elektrik tüketim vergisi konmuş (OECD, 2016), 2008-2009 döneminde yeşil vergi reformunun bir parçası olarak elektriğin yanı sıra doğal gaz, kok kömürü ve kömür üzerinden yeni tüketim vergileri alınmaya başlanmıştır (Poltimäe 2014: 66; European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2010:187). 1 Ocak 2008'de özel tüketim vergisi oranları kurşunsuz benzin için %25 ve dizel için %35 artırılmış, böylece AB minimum düzeyine ulaşılmıştır (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2009:153). AB minimum oranlarını karşılayan tüketim vergisi oranlarında da artışa gidilebildiği görülmektedir. Aynı dönemde hafif ısıtma yağından alınan ÖTV'nin yaklaşık % 40 oranında artırılması böyle bir uygulamadır (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2009:153).

2009 yılında Çevre Harçları Yasası'nda yapılan değişikliklerle, çevre harç oranları enflasyona göre yeniden belirlenmiş ve buna göre 2010'dan sonra harç oranları artırılmıştır (GIZ, 2014:22). 2009'da yakıt üzerindeki özel tüketim vergisi %10-127 artırılmıştır (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2010:33). Kurşunsuz benzin, dizel, kok kömürü ve kömür, doğal gaz ve elektrik üzerindeki özel tüketim vergileri hem 2009'da hem 2010'da artırılmıştır (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2013:75). 2010 yılında elektrik özel tüketim vergisi %40 artırılmıştır (European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2011:40). Ocak 2011'de ısı üretiminde kullanılan bitümlü şist (oil shale) üzerine konulan özel tüketim vergisi (0,15 €/GJ) (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2013:74), Ocak 2013'te %100 artırılmıştır (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2014:76). Oran artışlarının yanı sıra bazı muafiyet ve istisnaların kaldırıldığı görülmektedir. 2011 yılında biyoyakıt ÖTV muafiyetine, 2012'de ise ormancılık, inşaat, madencilik ve sabit motorlar için kullanılan gaz yağı (gas oil) üzerindeki azaltılmış oran uygulamasına son verilmiştir (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2014: 76).

1 Ocak 2015'ten itibaren yürürlüğe giren düzenlemeyle biyogaz için tüketim vergisi kaldırılırken (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2015:40); diğer, uyumlaştırılmamış tüketim vergileri kapsamında, 1 Ocak 2015'te yürürlüğe girmek üzere, oran artışı uygulamalarına gidilmiştir: 1. Özel işaretili yakıt için (specially marked fuel) uygulanan azaltılmış vergi oranının kaldırılması. 2. 2015-2017 için yıllık %20 oranında doğal gaz tüketim vergisinde artış (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2015:40). Aynı tarihte 1991 tarihli atık bertaraf, su kirlileme, hava kirlileme, madencilik ve su çıkarma harçlarında, 1993 tarihli hava kirliliği uymama ücretlerinde, 1994 tarihli atık bertarafı uymama ücretleri ile su kirliliği uymama ücretlerinde oran artışları yapılmıştır (OECD, 2016). Ayrıca 1997 tarihli ambalaj tüketim vergisinde düzenleme yapılmış ve ödeme detaylarında ayarlama yapılmıştır (OECD, 2016)

Estonya'da mevcut çevre vergi ve harçları şu şekilde gruplanabilir (Hogg vd., 2016): 1. Enerji: yakıt ve elektrik özel tüketim vergileri 2. Ulaşım: araç tescil harcı, ağır yük taşıtları vergisi. 3. Kirlileme ve kaynak: atık bertaraf harcı, hava kirlileme harcı, su kirlileme harcı, su çıkarma harcı, ambalaj özel tüketim vergisi, madeni kaynaklar çıkarma harcı, balıkçılık, avlanma ve orman kesimi harçları.

2.2 Letonya

Letonya'da 1959 ve 1968'te çevre korumayla ilgili ilk çerçeve yasalar çıkarılırken (European Parliament, 1998b:3), esas olarak çevre ile ilgili yasal düzenlemelerin 1990'larda yoğunlaştığı görülmektedir. 1991'de çevre korumayla ilgili revize edilmiş yeni bir çerçeve yasa kabul edilmiş ve çevre koruma 1991 yılında anayasaya konmuştur (European Parliament, 1998b:3).

1995 yılında Doğal Kaynak Vergisi Kanunu ile atık bertarafı, hava ve suya yayılan emisyonlar gibi çevre kirliliğine sebep olan faaliyetler, çevreye zararlı mal ve ürünler (yağlar, piller, ozon tabakasına zararlı ürünler, lastik, bilişim ve elektronik ürünler), ambalaj ve radyoaktif maddelere yönelik bir doğal kaynak vergisi getirilmektedir (GIZ, 2014:26). Ayrıca 2004'ten itibaren araçlar da bu verginin kapsamına alınmıştır (GIZ, 2014:26). 1990'lı yıllarda çevre vergilemesi ile ilgili diğer başlıca düzenlemeler şu şekilde sıralanabilir (European Parliament, 1998b:3; OECD, 2016): 1990'da doğal kaynakların korunması için bir vergi konmuştur. Enerji kullanımı vergisi (1996), su kirliliği uymama ücretleri (1991), yıllık motorlu taşıt harcı (1994), 1995'te hava emisyon harcı, radyoaktif madde ithalat harcı, ozon tabakasını incelten maddeler üzerine konan harç, çevreye zararlı ürünler harcı, malzeme çıkarma harcı, ambalaj ve tek kullanımlık sofa eşyası harcı, atık bertaraf harcı, su çıkarma harcı, su atığı harcı, 1997 Yakıt Tüketim Vergisi, 1999 Motorlu Taşıtlar Tüketim Vergisi.

2003/96/EC Konsey Direktifi'nin öngördüğü minimum vergi oranlarına ulaşmak için, Tüketim Vergisi Kanunu'nda petrol ürünleri için vergi oran artışını getiren değişiklikler sırasıyla 1 Mayıs 2004, 1 Ocak 2005, 1 Ocak 2007 ve 1 Şubat 2009'da yürürlüğe girmiştir (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2005:161, European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2007: 177, European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2009: 74). 1 Ocak 2007 itibarıyla ağır yakıt, kurşunlu benzin ve gaz yağı için (ulaşım yakıtı olarak kullanılması dışında) (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2007: 177), 2008 yılı başında madeni yağlar için (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2008: 167), 1 Şubat 2009'dan itibaren kurşunsuz benzin, gaz yağı ve parafin/kerosen için AB minimum düzeyine ulaşılmıştır (European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2009:37).

1 Mayıs 2010 itibarıyla ısınma ve ulaşım için kullanılan doğal gaz üzerinden özel tüketim vergisi alınmaya başlanmıştır (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2010: 219). 2010'da %5 ve üzeri biyoyakıt içeren yakıtların, fosil yakıtlara göre daha düşük oranda vergilendirilmesi düzenlemesi getirilirken, otomobil ve motosikletler üzerindeki verginin hesaplanmasında motor hacminin yanısıra sera gazı emisyonu da göz önüne alınacak hususlardan biri olarak kabul edilmiştir (European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2010: 41). Ayrıca 2010 döneminde yıllık araç vergisi oranları iki katına çıkarılmıştır (European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2010: 41).

2010'da otomobil ve motosikletler için yıllık bir harç getirilmiş, 2011'de biyoyakıt içeren yakıtlar için özel tüketim vergisinde daha düşük oran uygulaması kaldırılmıştır (European Commission, 2016). Aynı yıl, motorlu taşıtlar vergisinin yapısı, üç unsuru (araç brüt ağırlığı, motor kapasitesi ve maksimum motor gücü) dikkate alacak şekilde değiştirilerek lüks ve çevre dostu olmayan güçlü araçların vergi yükü arttırılmıştır (European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2012:29, 41).

2011'de vergi oranlarında artışların yanı sıra bazı muafiyet ve istisnalar kaldırılarak vergi tabanı genişletilmiştir (European Commission, 2016): Petrol üzerindeki tüketim vergileri Haziran 2011'den itibaren arttırılmıştır. Temmuz 2011'den itibaren, elektrik üretmek için kullanılan doğal gaz üzerindeki tüketim vergisi muafiyeti kaldırılmış, tarımda kullanılan dizel yakıt için özel tüketim vergisi muafiyetleri azaltılmıştır. 1 Şubat 2012'den itibaren tüketim vergi tabanı belirli motor yağı gruplarını dahil ederek genişletilmiştir (European Commission, 2016, European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2013:33).

2014 yılında enerji ile kaynak ve kirlenme vergilerinde artışlar yapıldığı görülmektedir. Ocak 2014 itibarıyla LPG, tarım ve sanayide kullanılmayan doğalgaz ve diğer gazlı hidrokarbonlar üzerindeki özel tüketim vergileri arttırılmıştır (European Commission, 2016, European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2014:36). Yeraltı kaynakları, depolama sahalarında evsel atıkların bertarafı, çevreye zararlı mallar, ambalaj, eski ve hurda araçlar, hava kirliliği ve suya kirlenici emisyonlar üzerindeki doğal kaynaklar vergisi oranları arttırılmıştır (European Commission, 2016, European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2014:36). Ayrıca, havai fişek ve toplam kurulu gücünün 2 mega wattan düşük olduğu hidroelektrik santrallerinde elektrik üretimi için su kaynaklarının kullanımı da doğal kaynaklar vergisi kapsamına alınmıştır (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2014:108).

1 Ocak 2014-31 Aralık 2017 dönemi için, zorunlu tedarik usulleri aracılığıyla elektrik satma hakkı verilmiş olan elektrik üreticilerine yönelik "sübvansiyonlu elektrik vergisi" uygulamaya geçmiştir (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2014: 108). Üretim sürecinde kullanılan enerji kaynaklarına göre %5, %10 ve %15 olmak üzere 3 çeşit vergi oranı söz konusudur (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2014: 108). 1 Ocak 2015'ten itibaren yürürlüğe giren enerji vergileri ile ilgili düzenlemeyle Letonya'da B30 biyoyakıt için oran artışına gidilmiştir (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2015:74).

Letonya'da mevcut çevre vergileri şu şekilde gruplandırılabilir (Hogg vd., 2016): 1. Enerji: yakıt ve elektrik özel tüketim vergileri, sübvansiyonlu elektrik vergisi. 2. Ulaşım: otomobil tescil vergisi, motorlu taşıtlar vergisi,

şirket otomobili vergisi (1 Ocak 2011'den beri). 3.Kirletme ve kaynak: doğal kaynaklar vergisi (atık bertaraf vergisi (landfill tax), su çıkarma vergisi, agrega vergisi (aggregates tax), hava kirletme vergisi, su kirletme vergisi, ambalaj vergisi, çevreye zararlı mallar vergisi, kömür, kok kömürü ve linyit satışı üzerine ek vergi, jeolojik yapılara doğal gaz ve sera gazı pompalama vergisi).

2.3 Litvanya

İlk Doğa Koruma Kanunu'nun 1959'da kabul edildiği Litvanya'da, 1992 yılında ise Çevre Koruma Kanunu kabul edilmiştir (United Nations, 1999:185). Özellikle 1990'lı yıllarda çevre ile ilgili mevzuatta önemli yasal düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. 1991 tarihli Devlet Tabiat Kaynakları Vergi Kanunu, kaynak kullanıcılarına vergi ödeme yükümlülüğü getirmiş, Petrol ve Gaz Kaynaklarının Kullanımına İlişkin Kanun (1992), petrol ve gaz piyasa fiyatları üzerine % 20 bir vergi öngörürken, Çevre Kirletme Harçları Kanunu (1991) ise su kirletici 51 kimyasal, hava kirletici 91 kimyasal ve hava kirletici 9 toz bileşeni için vergi oranlarını belirlemektedir (United Nations, 1999: 23-24). 1991 yılında çevreye ilişkin birçok harç uygulamaya geçmiştir (OECD, 2016): hava ulaşımı için hava kirletme harcı, mobil kaynaklar/yakıtlar için hava kirletme harcı, sabit kaynaklar için hava kirletme harcı, su kirletme harcı, ticari balıkçılık harçları (2007'de kaldırılmıştır), ağaç kesme harçları, avlanma sahaları kullanım harcı, kentsel atık kullanıcı harcı, su çıkarma harcı, mineral çıkarma harçları, atıksu kullanıcı harcı, su temini kullanıcı harcı, hava emisyon uymama ücretleri, su kirliliği uymama ücreti, atık bertarafı uymama ücretleri. 1993'te ağaç kesme uymama ücretleri, 1996'da doğa koruma uymama ücreti, 2003'te ambalaj harcı ve atık ile ilgili ürün harçları getirilmiştir (OECD, 2016).

1990'lı yıllarda çevre vergilemesi alanında uygulamaya konan diğer öne çıkan vergiler, motorlu taşıtlar ithalat vergisi (1993), yakıt tüketim vergisi (1994), ağır yük taşıtları vergisidir (1995) (OECD, 2016). 2002 yılında daha önceden lüks otomobiller üzerine konmuş olan tüketim vergisinin yerine geçmek üzere, şu an yürürlükte olmayan araç işlem vergisi getirilmiştir (OECD, 2016).

1 Temmuz 2002'de yürürlüğe giren Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nun yeni versiyonuna (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2004: 184) göre yakıt tüketim vergisi oranlarında revizyon yapılmıştır (OECD, 2016). 2003'te petrol ve doğal gaz kaynakları vergisinde değişiklik yapılmış, buna göre satış fiyatının %2-%20'si arasında farklılaştırılmış vergi oranları ile daha esnek bir vergileme sistemi getirilmiştir (OECD, 2016). AB üyeliğini (1 Mayıs 2004) takiben, AB minimum oranlarına ulaşmak için tüketim vergisi oranları (geçiş dönemine izin verilen petrol, benzin, kömür, kok kömürü, linyit, elektrik ve sigara gibi ürünler hariç) artırılmaya başlamıştır (European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2008: 171).

Ekonomik krizle mücadele tedbirleri kapsamında 1 Ocak 2009'da yürürlüğe giren vergi kanunları değişiklikleriyle yakıt üzerindeki tüketim vergileri artırılmıştır: kurşunsuz petrol üzerindeki %34; kurşunlu benzin üzerindeki %37, dizel yakıt ve kerosen üzerindeki %20, petrol gazı ve gaz hidrokarbonlar üzerindeki %143 yükseltilmiştir (European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2009:74). Motor yakıtı olarak kullanılan gaz yağı üzerindeki özel tüketim vergisi 1 Ocak 2011 itibarıyla, %10'un üzerinde, 1 Ocak 2013 itibarıyla ise %9,3 artırılmıştır (European Commission, 2016, European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2013:34). Litvanya'da 1 Temmuz 2015'ten itibaren yürürlüğe giren enerji tüketim vergilerindeki düzenlemeye göre, zirai faaliyetler için kullanılan gaz yağı üzerine minimum bir özel tüketim vergisi konmuştur (European Commission, 2016).

Haziran 2009'da, mobil kaynaklardan hava kirliliği için, Ocak 2010'da su, toprak ve havaya sabit kirlilik kaynaklarından gelen emisyonlar için, Ocak 2012'de ambalaj ve diğer ürünler için kirletme vergisi oranları güncellenmiştir (Hogg vd., 2016:538). 1 Ocak 2016 itibarıyla yürürlüğe girmek üzere Kasım 2014'te atık bertarafı vergisi düzenlemesi getirilmiştir (Hogg vd., 2016:538). Vergi oranları, atık türüne göre değişmektedir: Zararsız atık, katı atık için ve zararlı atık için oranlar, sırasıyla 21,72 €/ton, 7,24 €/ton, 47,79 €/ton (2020 itibarıyla bu oranlar sırasıyla 44,89 €, 30,41 € ve 70.96 €/ya ulaşacaktır.) (Hogg vd., 2016: 413, 538).

Litvanya'da mevcut çevre vergi ve harçları şöyle gruplandırılabilir: (Hogg vd., 2016): 1. Enerji: yakıt ve elektrik özel tüketim vergileri, 2.Ulaşım: motorlu taşıtlar ithalat vergisi, ağır yük taşıtları vergisi, 3. Kirletme ve kaynak: atık bertarafı vergisi, kirletme vergisi (su, toprak ve havaya sabit kirlilik kaynaklarından yayılan emisyonlar, mobil kaynaklardan havaya yayılan emisyonlar, ambalaj ve diğer zararlı ürünler üzerinden vergi alınır), üreticiler ve iç piyasaya belirli mallar koyan ithalatçılar tarafından ödenen, mallar ve ambalaj maddeleri üzerinde bir vergi, doğal kaynak çıkarma vergisi, petrol ve doğal gaz çıkarma vergisi, kereste satışından elde edilen gelirden zorunlu kesintiler, su çıkarma harçları, su temini kullanıcı harçları, av alanları vergisi.

3 Baltık Ülkelerinde Çevre Vergi Gelirlerinin Gelişimi

Baltık ülkeleri çevre vergi gelirlerinin 1995-2014 dönemindeki gelişimi, toplam çevre vergi gelirleri, çevre vergi gelirlerinin bileşimi, toplam vergi gelirleri (sosyal güvenlik primleri dahil) ve GSYİH içindeki payları esas alınarak incelenmiştir (Baltık ülkelerinde çevre vergileri hakkında diğer çalışmalar için bkz. Štreimikienė, 2015, Kurtinaitytė Venediktovienė, vd., 2014, Speck, vd., 2006). Eurostat (2016) "Çevre Vergi Gelirleri" verileri kullanılmıştır. AB-28'e ilişkin veriler 2002'den itibaren mevcut olduğundan, AB-28 karşılaştırmalarında 2002 ve sonrası baz alınmıştır.

3.1 Toplam Çevre Vergi Gelirleri

Litvanya'nın toplam çevre vergi gelirleri 2014 yılına kadar Baltık ülkeleri arasında en yüksek değere sahiptir (bkz Tablo1). 2014'te birinciliği Letonya almıştır. Litvanya'nın çevre vergi gelirleri 2005'e kadar artış trendi göstermiştir. 20 yıllık sürede 3 kere azalma eğilimine giren çevre vergi gelirlerindeki hem miktar hem oransal olarak en büyük azalış 2006'da gözlenmiştir (%9,99'lük bir düşüş ile çevre gelirleri 48,1 milyon € azalmıştır). Toplam çevre vergi gelirleri, 2005'te bir önceki yıla göre %2,13'lik bir düşüşle 10,46 milyon €, 2010'da ise %5,63'lük bir düşüş ile 30,56 milyon € azalmıştır. 2005 ve 2006 yıllarındaki azalış, ulaşım vergi gelirlerindeki azalıştan, 2010'daki azalış, enerji ve kirlenme/kaynak vergi gelirlerindeki azalıştan kaynaklanmıştır (2006'da ayrıca kirlenme vergi gelirlerinde bir önceki yıla göre 0,36 milyonluk bir gelir azalışı yaşanmıştır.) (Tablo 2). Oransal olarak en büyük artış %54,52 ile 1997 yılında yaşanırken, bunu %33,25 ile 1998, %29,07 ile 1996 yılları izlemiştir. 1997'de ulaşım ve enerji vergi gelirleri %50'nin üzerinde, kirlenme/kaynak vergileri ise %40'a yakın oranda artmıştır. 1996'da oransal olarak en çarpıcı artış (%79,58) kirlenme/kaynak vergilerinde görülmüştür. Enerji vergi gelirlerinde %30,17, ulaşım vergi gelirlerinde ise %24,91 oranında artış görülmüştür. 1995'te uygulamaya geçen ağır yük taşıtları vergisinin ulaşım gelir artışında rol oynadığı söylenebilir. 1998'deki artışın neredeyse tamamı enerji vergi gelirlerindeki artıştan kaynaklanmaktadır (Tablo 2).

Estonya'nın toplam çevre vergi gelirleri, dönem boyunca 3 ülke arasında en düşük değere sahiptir. 1999 (-%4,97) ve 2013 (-%0,90) yıllarındaki az miktardaki düşüşler dışında 20 yıllık süreçte artış eğilimi gözlenmektedir. Oransal olarak en büyük artış 1996'da yaşanmıştır (%105,66). Bir önceki yıl 25,61 milyon € olan toplam çevre vergi gelirleri, iki katının biraz üzerinde artarak 52,67 milyon €'a ulaşmıştır. Artış büyük ölçüde enerji vergi gelirlerindeki artıştan kaynaklanırken, ulaşım vergi gelirleri %62,03 oranında artmıştır. Bunda 1995 tarihli motorlu taşıtlar tüketim vergisinin etkisi açıktır. Oransal olarak ikinci büyük artış %41,15 ile 2001'de gerçekleşirken, bunu %39,94 ile 1998 yılı (27,23 milyon €) izlemiştir.

Letonya'da 1999'da 18,29 milyon €, 2001'de 1,98 milyon €, 2009'da 17,54 milyon € düşüş olmak üzere 20 yıllık dönemde üç kez toplam çevre vergisi gelirlerinde azalma görülmüştür. 1999 ve 2001'deki düşüşler enerji vergi gelirlerindeki düşüşlerden kaynaklanırken, 2009'daki düşüşte enerji vergilerindeki düşüşün de payı olmakla birlikte, büyük ölçüde ulaşım vergilerindeki düşüşün etkisi olmuştur. Oransal olarak en büyük artışların yaşandığı yıllar 1996 (%74,01), 1997 (%60,56) ve 1998 (%56,94), yıllarıdır. 1996 yılındaki artışta, bir önceki yıla göre %77,53 artış kaydeden enerji vergi gelirleri dikkat çekmektedir. 1997'de kirlenme ve kaynak vergileri bir önceki yıla göre %461,94'lük çarpıcı bir artış göstermiştir (bkz Tablo 2). 1995 tarihli Doğal Kaynaklar Vergisi'nin etkisinin 1997 yılında kendisini belirgin şekilde gösterdiği söylenebilir.

Yıl	AB 28	Estonya	Letonya	Litvanya
1995	:	25,61	40,74	95,99
1996	:	52,67	70,89	123,89
1997	:	68,18	113,82	191,43
1998	:	95,41	178,63	255,08
1999	:	90,67	160,34	302,67
2000	:	104,39	193,6	305,77
2001	:	147,35	191,62	349,94
2002	264.591,28	154,59	217,62	425,93
2003	270.930,89	164,53	238,57	461,84
2004	282.004,96	203,87	287,45	491,98
2005	288.518,05	255,72	346,45	481,52
2006	296.552,24	295,95	385,25	433,42
2007	304.584,37	355,68	437,21	507,56
2008	297.826,66	382,46	449,44	533,52
2009	289.672,43	415,93	431,9	542,78
2010	303.392,34	431,6	432,8	512,22
2011	316.592,37	454,26	497,6	527,68
2012	327.129,45	489,06	537,61	548,13
2013	331.851,56	484,64	558,21	572,34
2014	343.640,99	533,05	630,13	618,95

Tablo 1. 1995-2014 Toplam Çevre Vergi Gelirleri, Milyon Euro Kaynak: Eurostat

3.2 Çevre Vergi Gelirleri Bileşimi

2014'te AB çevre vergileri içinde en büyük payı %76,5 ile enerji vergileri alırken, ulaşım vergileri %19,9, kirlenme ve kaynak vergileri ise %3,6'lık pay almıştır (Eurostat, 2016) Letonya'da enerji vergileri %78,6, ulaşım vergileri %18, kirlenme/kaynak vergileri %3,4; Litvanya'da enerji vergileri %93,8, ulaşım vergileri %3,5, kirlenme/kaynak vergileri %2,7; Estonya'da enerji vergileri %87, ulaşım vergileri %2,1, kirlenme/kaynak vergileri %10,9 paya sahiptir (bkz Tablo2). Baltık ülkelerinde de vergi bileşiminden en büyük payı AB'deki gibi enerji

vergileri almaktadır. Üç ülkede de enerji vergi gelirlerinin aldığı pay, AB-28 oranının üzerindedir. Özellikle Litvanya'nın %90'un üzerindeki payı çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır. Toplam çevre vergi gelirleri içinde enerji vergilerinin en yüksek olduğu AB ülkesi, Litvanya'dır. Letonya'daki ulaşım vergileri payı AB-28'in biraz altındayken, Estonya ve Litvanya en düşük ulaşım vergileri payına sahiptir. Estonya'da kirletme/kaynak vergileri, AB payının çok üzerindedir (3 katı). AB genelinin aksine, kirletme/kaynak vergileri enerji vergilerinden sonra bileşimden en çok payı almaktadır.

Yıl	Estonya			Letonya			Litvanya		
	Enerji	Ulaşım	Kirletme/ Kaynak	Enerji	Ulaşım	Kirletme/ Kaynak*	Enerji	Ulaşım	Kirletme/ Kaynak
1995	16,2	5,61	3,81	38,54	0	2,20	56,42	37,65	1,91
1996	38,84	9,09	4,74	68,42	0	2,47	73,44	47,03	3,43
1997	53,23	8,35	6,59	98,7	1,24	13,88	113,11	73,6	4,72
1998	79,75	8,47	7,18	159,89	2,46	16,28	173,33	77,25	4,5
1999	72,52	10,32	7,83	140,15	3,12	17,07	220,09	70,49	12,09
2000	76,06	13,05	15,28	156,46	18,61	18,53	216,91	82,91	5,95
2001	111,39	14,59	21,37	153,57	19,23	18,82	249,9	90,14	9,9
2002	116,69	15,42	22,48	174,27	24,23	19,12	303,27	111,12	11,54
2003	133,9	3,8	26,83	197,21	25,54	15,82	328,55	122,32	10,98
2004	173,76	7,11	23	238,44	35,97	13,04	332,91	142,76	16,31
2005	215,88	7,91	31,93	290,81	40,27	15,37	364,36	99,97	17,19
2006	243,11	9,31	43,53	319,71	49,2	16,34	393,87	22,72	16,83
2007	291,62	9,49	54,57	361,83	59,92	15,46	459,35	29,87	18,34
2008	320,26	7,47	54,73	382,84	52,64	13,96	498,12	14,6	20,81
2009	355,97	6,42	53,54	379,7	40,9	11,3	513,13	11,54	18,11
2010	378,95	7,45	45,2	358,78	60,73	13,29	492,23	12,62	7,37
2011	395,74	9,84	48,68	390,91	91,06	15,63	497,11	14,26	16,31
2012	431,91	10,79	46,36	425	94,2	18,41	515,93	15,39	16,82
2013	420,94	10,94	52,76	435	102,88	20,33	537,71	15,62	19
2014	463,78	11,31	57,96	495,29	113,71	21,13	580,48	21,81	16,65

*Letonya'ya ait kirletme ve kaynak vergi gelirleri Eurostat'ta mevcut olmadığı için, toplam çevre vergi gelirlerinden enerji ve ulaşım vergi gelirleri çıkarılarak hesaplanmıştır.

Tablo 2. 1995-2014 Çevre Vergi Gelirleri Bileşimi (Milyon Euro) Kaynak: Eurostat

Estonya'nın 20 yıllık dönem boyunca çevre vergi gelirleri bileşimine bakıldığında enerji vergilerinin payının %63,26 ile %88,31 arasında seyrettiği görülmektedir. 1995'te %21,91 olan ulaşım vergilerinin payı, 2014'te %2,12'dir. 2003'te %9,97'den %2,31'e keskin bir düşüş (-%75,36) yaşanmıştır. Bu motorlu taşıtlar tüketim vergisinin kaldırıldığı yıldır. Ağır yük taşıtları vergisinin getirildiği 2004 yılında ise ulaşım vergi gelirlerinde %87,11'lik büyük bir artış yaşanmıştır. 2008 ve 2009 yıllarında ulaşım vergilerinde sırasıyla %21,29, %14,06 oranlarında azalma görünürken, 2010 yılında tekrar artışa geçmiştir (%16,04). Kirletme ve kaynak vergilerinin toplam payına bakıldığında, %7,53 ile %16,31 arasında seyrettiği izlenmektedir. Dönem başında %14,88 olan oran, 2014'te %10,87'dir. Toplam çevre vergileri bileşiminde 2000 yılına kadar ulaşım vergileri, bileşimden aldığı pay olarak 2.sıradayken, 2000'den itibaren kirletme ve kaynak vergileri 2.sıraya yerleşmiştir.

Letonya'da enerji vergilerinin payı %77,93 ile %96,52 arasında değişmektedir. Dönem başında enerji vergilerinin payı %94,60 iken, 2014'te %78,60'tır. 1997 yılına kadar ulaşım vergileri sıfır iken, 1997'de %1,09 pay almaktadır. 2014'te bu oran %18,05 olmuştur. 1999'da %1,95 olan ulaşım vergileri payı, 2000'de %9,61'e sıçramıştır. Bunda, 1999'da motorlu taşıtlar tüketim vergisinin konmasının etkisi olduğu öne sürülebilir. Letonya'nın kirletme ve kaynak vergilerinin bileşimdeki payı 1995'te %5,4 iken, 2014 yılında %3,35'e gerilemiştir. En yüksek oran 1997 yılına aittir (%12,19).

Litvanya'da 1995'te %58,78 olan enerji vergi gelirlerinin payı 2014'te %93,78'e ulaşmıştır. 2006 yılında önemli bir artış göze çarpmaktadır. Bir önceki yıl %75,67 olan pay, %90,87'ye çıkmıştır. Bunda ulaşım vergi gelirlerindeki %77,27'lik büyük azalışın önemli etkisi vardır. 2006'dan itibaren enerji vergilerinin payı %90'ın üzerinde seyretmiştir. Ulaşım vergi gelirlerinin payı dönem başında %39,22 iken 2005'te bu pay %20,76'ya düşmüştür. 2006'da bu pay keskin bir düşüşle %5,24'e inmiştir. 2008'den itibaren %2-%3 bandında seyretmiştir. Litvanya'da kirletme/kaynak vergi gelirlerinin payı, %1,44 ile %3,99 arasında yer almıştır. Ulaşım vergi gelirlerinin payının büyük düşüş gösterdiği 2006 ve sonrası kirletme/kaynak vergileri payı ulaşım vergileri ile birbirine yakın oranlarda seyretmiştir.

3.3 Çevre Vergi Gelirlerinin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı

2014 yılı Eurostat verilerine göre toplam vergi gelirleri içinde çevre vergilerinin payı bakımından Letonya %9,16 ile AB ülkeleri içinde 5.sırada yer alırken, Estonya %8,22 ile ilk 10 da yer almaktadır. Litvanya ise %6,06 ile AB-28'in biraz altında kalmıştır. 3 Baltık ülkesi içinde genel olarak 2005'e kadar Litvanya liderken (1998 yılı hariç),

2005'ten itibaren Letonya ve Estonya arasında birincilik değişmiştir. Litvanya 2005'ten itibaren (2009 hariç) genel bir düşüş trendine girmiştir. 2002 ve 2003 yıllarında Estonya AB-28'in biraz altında seyrederken, 2006-2008 arasında ve 2011'den itibaren Litvanya AB-28'in altında kalmıştır. Letonya ise AB-28'in oldukça üzerinde bir yüzdeye sahiptir.

Letonya'da 1996'da %59,1'lik belirgin bir artış vardır. Bu çevre vergi gelirlerinin ikiye katlandığı bir yıldır. Çevre vergi gelirlerinde en büyük artışların olduğu yıllardan biri olan 1998'de %36,51'lik belirgin bir artış var. 2009 yılına gelindiğinde %27,55'lik artışla çevre vergilerinin payı %6,57'den %8,38'e yükselmiştir. 1999'da vergi gelirlerinin düşüşü ile birlikte %17,03 azalma söz konusudur. Dönem içindeki oransal olarak en büyük azalışların yaşandığı diğer yıllar 2006 ve 2007'dir (sırasıyla -%14,11 ve -%12,03). Letonya'da çevre vergilerinin toplam vergi gelirlerinden aldığı payın en yüksek olduğu yıl 2014'tür.

Estonya'da çevre vergilerinin toplam vergi gelirlerinden aldığı payda 1996 yılında %68,16 oranında büyük bir artış olmuştur. Dikkat çekici artışların yaşandığı diğer yıllar, 2001 (%27,81) ve 1998'dir (%25,34). Bunlar, toplam çevre vergi gelirlerinde oransal olarak en büyük artışların görüldüğü yıllardır. 2002'de % -8,36'lık bir azalış yaşanırken, ikinci büyük azalış -% 7,51 ile 1999'da, üçüncüsü ise -%6,07 ile 2013'te görülmüştür. 1999 ve 2013 yılları toplam çevre vergi gelirlerinde azalmanın görüldüğü yıllardır. Estonya'da çevre vergilerinin toplam vergi gelirlerinden aldığı payın en yüksek olduğu yıl 2010'dur.

Litvanya'da 2009'da çevre vergilerinin payı %24,62'lik bir artışla %6,58'e yükselmiştir. İkinci büyük artış 1999'da (%15,98) olmuş, bir önceki yıl %7,76 olan oran %9'a yükselmiştir. 1998'de %13,12'lik bir artış yaşanmıştır. Litvanya'da çevre vergilerinin toplam vergi gelirlerinden aldığı payın en yüksek olduğu yıllar 2002 ve 2003'tür. 2003'ten itibaren genel olarak azalma trendinde olduğu görülmektedir (2009 ve 2014 hariç). En büyük azalışların görüldüğü yıllar 2000 (-%11,67), 2005 (-%15,64) ve 2006'dır (-%23,94).

Yıl	AB 28	Estonya	Letonya	Litvanya	AB 28 Ülkeleri İçindeki Sıralama		
					Estonya	Letonya	Litvanya
1995	:	2,45	3,22	6,77	27	26	14
1996	:	4,12	5,12	6,88	26	23	14
1997	:	4,46	6,41	6,86	27	17	16
1998	:	5,59	8,75	7,76	21	10	14
1999	:	5,17	7,26	9	27	16	8
2000	:	5,43	7,63	7,95	24	12	8
2001	:	6,94	7,13	8,72	17	15	5
2002	6,6	6,36	7,66	9,68	22	11	5
2003	6,64	6,09	8,25	9,67	24	11	5
2004	6,61	6,7	8,88	9,21	21	8	6
2005	6,43	7,54	9	7,77	14	7	12
2006	6,19	7,14	7,73	5,91	15	9	23
2007	5,99	6,97	6,8	5,76	13	16	22
2008	5,85	7,33	6,57	5,28	10	16	25
2009	6,14	8,37	8,38	6,58	9	8	19
2010	6,16	8,77	8,69	6,37	6	7	21
2011	6,17	8,59	8,85	6,12	9	6	22
2012	6,15	8,56	8,53	6,02	5	6	21
2013	6,13	8,04	8,52	5,98	10	8	19
2014	6,15	8,22	9,16	6,06	10	5	20

Tablo 3. 1995-2014 Çevre Vergi Gelirlerinin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%) Kaynak: Eurostat

1995 ve 1997 yıllarında Estonya Avrupa Birliği ülkeleri içinde en düşük paya sahiptir. 20 yıllık süreçte bakıldığında Estonya'nın 2005'e kadar genel olarak son sıralarda yer aldığı, 2005'ten itibaren ise yükselmeye başladığı görülmektedir. Çevresel Vergi Reformu'nun başlatıldığı ve AB üyeliğini takip eden 2005 yılında, çevre vergilerinin payının artmış olduğu görülmektedir. 2008 ve sonrasında, AB ülkeleri içinde çevre vergi gelirlerinin toplam vergi gelirlerinden en çok pay aldığı ilk 10 ülke içinde yer almıştır. Letonya 1995'te AB28 ülkeleri arasında Estonya'dan sonra en düşük yüzdeye sahip ülke iken, 2014'te 5.sırada yer almıştır. 1996-2006 arasında genel olarak sıralamada yükselirken, 2007 ve 2008 yıllarında tekrar 16.sıraya kadar gerilemiştir. 2009'dan itibaren en yüksek yüzdeye sahip ilk 10 AB ülkesinden biri olmuştur. Dönem başında Litvanya 14.sırada yer alırken, 2014 yılına gelindiğinde 20.sırada yer almıştır. 1999-2004 yılları arasında 5 ila 8.sıra arasında yer alan Litvanya en yüksek yüzdeye sahip ilk 10 ülkeden biri olmuştur. Bununla birlikte, 2005 sonrası ise son sıralara doğru kaymıştır.

3.4 Çevre Vergi Gelirlerinin GSYİH İçindeki Payı

Estonya'da dönem başında %0,88 olan çevre vergi gelirleri/GSYİH oranı 2014'e gelindiğinde %203,41'lik artışla %2,67'ye ulaşmıştır (Tablo 4). Çevre vergi gelirlerinin GSYİH'den aldığı payın 20 yıllık seyrine bakıldığında, en büyük artışın 1996'da yaşandığı görülmektedir. 1995'te % 0,88 olan oran %60,23'lük bir artışla %1,41'e yükselmiştir. İkinci büyük artış, 2009'da yaşanmıştır. Bir önceki yıl %2,32 olan oran %26,72'lik bir artışla

%2,94'e yükselmiştir. 3.büyük artış ise 1998'de görülmüştür. 1997 yılında %1,52 olan oran 1998'e geldiğinde %25'lik artışla %1,9'a yükselmiştir. En büyük düşüş 1999'da görülmüştür (-%11,05). En büyük ikinci düşüş 2011'de (-%6,83), üçüncüsü ise 2013'te görülmüştür (-%6,25). 2010-2013 döneminde azalış trendine giren çevre vergi gelirleri/GSYİH payı 2014'te yeniden yükselişe geçmiştir. AB-28 ile karşılaştırıldığında 2008'den itibaren Estonya'nın AB-28'in üzerinde seyrettiği görülmektedir.

Yıl	AB 28	Estonya	Letonya	Litvanya
1995	:	0,88	0,99	1,87
1996	:	1,41	1,51	1,88
1997	:	1,52	1,98	2,14
1998	:	1,9	2,79	2,54
1999	:	1,69	2,28	2,94
2000	:	1,69	2,25	2,45
2001	:	2,11	2,05	2,56
2002	2,56	1,99	2,14	2,81
2003	2,58	1,89	2,28	2,77
2004	2,56	2,1	2,46	2,7
2005	2,51	2,27	2,53	2,29
2006	2,43	2,19	2,24	1,8
2007	2,36	2,19	1,93	1,75
2008	2,29	2,32	1,85	1,63
2009	2,36	2,94	2,31	2,02
2010	2,37	2,93	2,44	1,83
2011	2,4	2,73	2,47	1,69
2012	2,44	2,72	2,45	1,64
2013	2,45	2,55	2,45	1,64
2014	2,46	2,67	2,67	1,7

Tablo 4. 1995-2014 Çevre Vergi Gelirlerinin GSYİH İçindeki Payı (%) **Kaynak:** Eurostat

Letonya'da dönem başında %0,99 olan oran 2014'e geldiğinde %169,70'lik artışla %2,67'ye ulaşmıştır. 20 yıllık dönemde en büyük artışlar 1996, 1997, 1998 yıllarında görülmüştür (sırasıyla %52,53, %31,13,%40,91). 1999 yılında %18,28'lik bir düşüş yaşanmıştır. İkinci büyük düşüş -%13,84 ile 2007'de, sonraki ise -%11,46 ile 2006'da gözlenmiştir. 2002-2005 döneminde yeniden yükselişe geçen oran, 2006-2008 arası düşüşe geçmiştir. 2008 sonrası ise genel bir artış trendi yaşandığı görülmektedir. 2005'te AB-28'in üzerinde olan Letonya, 2006 - 2009 arasında ise AB-28 oranının altında kalmıştır. Özellikle 2007 ve 2008 yıllarında AB-28'in epey altında kalmıştır. 2010 ve sonrası ise AB-28'in üzerinde seyrettiği görülmektedir.

Litvanya'nın dönem başında %1,87 olan çevre gelirleri/GSYİH oranı, 2014'te %9,09'luk bir düşüşle %1,7'ye gerilemiştir. 1996-1999 döneminde artış eğiliminde olan GSYİH payı, en büyük artışı %23,93'lük bir artışla 2009'da yaşamıştır. 2010'dan itibaren azalış eğilime giren oran, 2014'te %3,66'lık bir artış kaydetmiştir. AB-28 ile kıyaslandığında, 2005'ten itibaren AB-28'in oldukça altında seyrettiği görülmektedir.

3 Baltık ülkesi karşılaştırıldığında, 2005 yılına kadar Litvanya'nın en yüksek orana sahip olduğu (1998 yılı hariç), 2006'dan itibaren ise son sırada yer aldığı görülmektedir. Estonya ise 2006 yılına kadar 2001 yılı dışında en sonda yer alırken, 2006'da Letonya'dan sonra ikinci sırada yer almış ve 2007 itibarıyla ise 3 ülke arasında lider konuma geçmiştir. 2007 ve sonrasında Letonya ikinci sırada yer almış, 2014'te Estonya ile birlikte birinci sırayı paylaşmıştır. Dönem başında Litvanya çevre vergilerinin GSYİH'den aldığı payda lider durumdayken, dönem sonunda ise GSYİH'den en az pay alan ülke haline gelmiştir. 2014 yılı AB ülkelerinin oranları incelendiğinde, Estonya ve Letonya'nın 11.sırada yer alırken, Litvanya'nın AB28 içinde en düşük orana sahip ülke olduğu görülmektedir. Dönem başında Letonya (%0,99) ve Estonya (0,88) AB28 ülkeleri içinde son 2 ülkedir. Litvanya ise 22.sıra ile son sıralarda yer almaktadır.

4 Sonuç

1990'lardan itibaren çevre koruma ve çevre vergilemesi konusunda Baltık ülkelerinde yasal düzenlemelerin yoğunlaştığı görülmektedir. İncelenen dönemde (1995-2014) toplam çevre vergi gelirlerinde en büyük oransal artışların genel olarak 1996, 1997 ve 1998 yıllarında gerçekleştiği görülmektedir. Her 3 ülke de AB'ye üye olmalarıyla beraber özellikle enerji ürünleri üzerindeki vergi oranlarını uyumlaştırmak için 2004'ten itibaren özel tüketim vergi oranlarını çeşitli düzenlemelerle arttırmışlardır. 1 Ocak 2016'ya ilişkin AB ülkeleri enerji ürünleri ve elektriğe ilişkin özel tüketim vergisi oranlarına (European Commission (DG TAXUD), 2016) bakıldığında her 3 ülkenin de AB minimum değerlerinde veya üzerinde yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte 3 Baltık ülkesi değerlendirildiğinde genel olarak Estonya'daki oranların daha yüksek olduğu, en düşük oranların ise genel olarak Letonya'ya ait olduğu görülmektedir. Genellikle Letonya AB sıralamasında sonlarda yer almaktadır.

Vergi bileşiminde Baltık ülkelerinde de AB'deki gibi enerji vergileri en büyük payı almaktadır. 2014 itibarıyla, Litvanya (%93,78), toplam çevre vergi gelirleri içinde enerji vergilerinin en yüksek pay aldığı AB ülkesidir. AB ülkeleri arasında Estonya (%2,12) ve Litvanya (%3,52) ulaşım vergilerinde en düşük paya sahip ülkelerdir. Estonya ve Litvanya'da otomobiller üzerinden yıllık taşıt vergisi alınmamaktadır. Estonya'nın kirletme/kaynak vergileri payı (%10,9) AB oranıyla karşılaştırıldığında dikkat çekicidir. Letonya'da ise birçok AB ülkesindeki çeşitli kirletme ve kaynak vergilerini bünyesinde toplayan kapsayıcı bir doğal kaynaklar vergisi uygulanmaktadır (Hogg, 2016:391). 2014 yılı verilerine göre toplam vergi gelirleri içinde çevre vergilerinin payı bakımından Letonya (%9,16) AB ülkeleri içinde 5.sırada, Estonya (%8,22) ilk 10 içinde yer alırken Litvanya ise (%6,06) AB-28'in biraz altında kalmıştır. 20 yıllık süreç değerlendirildiğinde, AB ülkeleri arasında Estonya'nın 2005'e kadar genel olarak son sıralarda yer aldığı, Çevresel Vergi Reformu'nu başlattığı 2005'ten itibaren ise yükselmeye başladığı görülmektedir. Letonya 1995'te AB ülkeleri arasında Estonya'dan sonra en düşük yüzdeye sahipken, 2014 yılında 5.sıraya çıkmıştır. Litvanya ise özellikle 2005 sonrası son sıralarda yer almıştır. GSYİH'den aldığı paya göre Litvanya, AB ülkeleri içinde en düşük orana sahiptir.

Kaynakça

- Dudzińska, 2013, "The Baltic States' Success Story in Combating the Economic Crisis: Consequences for Regional Cooperation within the EU and with Russia", Polish Institute of International Affairs (PISM) Policy Paper No. 6 (54), March.
- Ekins, 1999, "European environmental taxes and charges: recent experience, issues and trends", Ecological Economics 31, p.39–62.
- Estonian Environment Agency, 2014, "Estonian Environmental Review 2013", Tallinn
- European Commission (DG TAXUD), 2016, "Excise Duty Tables Part II –Energy products and Electricity, January,http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/excise_duties/energy_products/ates/excise_duties-part_ii_energy_products_en.pdf
- European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2009, "Monitoring revenue trends and tax reforms in EU Member States Joint EC-EPC 2008 Report", Luxembourg
- European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2010, "Monitoring tax revenues and tax reforms in EU Member States 2010- Tax policy after the crisis"
- European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2011, "Tax reforms in EU Member States 2011,-Tax policy challenges for economic growth and fiscal sustainability", October, Brussels,
- European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2012, "Tax reforms in EU Member States 2012 - Tax policy challenges for economic growth and fiscal sustainability", October. Brussels
- European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2013, "Tax reforms in EU Member States 2013 - Tax policy challenges for economic growth and fiscal sustainability".
- European Commission (DG ECFIN-DG TAXUD), 2014, "Tax reforms in EU Member States 2014 - Tax policy challenges for economic growth and fiscal sustainability", Brussels
- European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2003, "Structures of the taxation systems in the European Union, Data 1995-2001", Luxembourg.
- European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2004, "Structures of the taxation systems in the European Union, Data 1995-2002", Luxembourg.
- European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2005, "Structures of the taxation systems in the European Union, Data 1995-2003", Luxembourg.
- European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2007, "Taxation trends in the European Union-Data for the EU Member States and Norway", Luxembourg.
- European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2008, "Taxation trends in the European Union-Data for the EU Member States and Norway", Luxembourg.
- European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2009, "Taxation trends in the European Union-Data for the EU Member States and Norway", Luxembourg.
- European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2010, "Taxation trends in the European Union-Data for the EU Member States, Iceland and Norway", Luxembourg.
- European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2013, "Taxation trends in the European Union-Data for the EU Member States, Iceland and Norway", Luxembourg
- European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2014, "Taxation trends in the European Union-Data for the EU Member States, Iceland and Norway 2014", Luxembourg.

- European Commission (DG TAXUD), Eurostat, 2015, "Taxation Trends in the European Union, 2015, Data for the EU Member States, Iceland and Norway"
- European Commission, 2016, Taxation Reforms Database, (http://ec.europa.eu/economy_finance/indicators/economic_reforms/taxation_reforms_database/)
- European Parliament, 1998a, "Environmental Policy in Estonia", Directorate-General For Research, Division of The Environment, Energy, Research and Stoa, Briefing No. 5, March.
- European Parliament, 1998b, "Environmental Policy in Latvia", Directorate-General For Research Division For The Environment, Energy And Research, Stoa, Briefing No.4, May.
- Eurostat, 2016, *Environmental Tax Revenues*, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>, Last update: 08-03-2016
- Hogg vd., 2016, Study on Assessing The Environmental Fiscal Reform Potential For The EU28 Final Report, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, 2014, "Environmental Fiscal Reform Case Studies", June, <https://www.giz.de/fachexpertise/downloads/giz2014-en-environmental-fiscal-reform-case-studies.pdf>.
- Kraav ve Lupsik 2007a, Estonian Ecological Tax Reform, presentation at the COMETR workshop 22 May 2007, Prague, Czech Republic, <http://www.ieep.cz/editor/assets/projekty/com/estonia.pdf>
- Kraav ve Lupsik 2007b, "Ecological Tax Reform in Estonia and Innovation Perspectives in the Energy Sector", paper presented at the 8th Global Conference on Environmental Taxation, 18-20 October 2007, Munich, Germany, http://www.worldcotax.org/downloads/Presentations/Silja_Lupsik_Eva_Kraav.pdf
- Kurtinaitytė-Venediktovienė vd., 2014, "Environmental Taxes in Northern Europe. The Recent Evolution and Current Status in the Baltic Countries", *Socialinių mokslų studijos / Societal Studies*, Vol. 6 Issue 2, p331-348.
- OECD, 2016, Database on instruments used for environmental policy, <http://www2.oecd.org/econinst/queries/>
- Poltimäe, 2014, The distributional and behavioural effects of Estonian environmental taxes, Dissertation is accepted for the defence of the degree of Doctor of Philosophy (in Economics) on 16 April 2014 by the Council of the Faculty of Economics and Business Administration, University of Tartu.
- Speck ve Jilkova, 2009, "Design of Environmental Tax Reforms in Europe", *Carbon-Energy Taxation*, Andersen vd. (ed.), pp.24-52, Oxford, GB: OUP
- Speck vd., 2006, "The Use Of Economic Instruments in Nordic and Baltic Environmental Policy 2001-2005", *TemaNord* 2006:525, Nordic Council of Ministers, Copenhagen
- Štreimikienė, D., 2015, "Impact of Environmental Taxes on Sustainable Energy Development in Baltic States, Czech Republic and Slovakia", *Ekonomie a Management Economics and Management*, Vol.18, 4, p.4-23.
- Mezö ve Bagi, 2012, Crisis management in the Baltic States, MPRA Paper No. 40366, <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/40366/>, p.426-439.
- United Nations, 1999, "Environmental Performance Reviews: Lithuania", Economic Commission For Europe Committee On Environmental Policy, Environmental Performance Reviews Series No. 4, New York and Geneva